

A RENDSZERVÁLTÁSTÓL AZ EU-S ELNÖKSÉGIG

**Romsics Ignác: *A Harmadik Magyar Köztársaság
1989–2009***

■ Nyugodtan elmondható, hogy igenis van igény a széles közönség számára szerkesztett, mégis szakmailag színvonalas történelemkönyvekre. Azonban mennyire nevezhető történelemnek, hiteles történetírásnak az elmúlt húsz év ismertetésére történő kísérlet? Ez talán a modern történetírás legvitatottabb kérdéseinek egyike. A Romsics Ignác akadémikus professzor által főszerkesztett *Magyarország Története* sorozat utolsó előtti része méltó próbálkozás a magyarországi jelen történeti-politikai, társadalmi-gazdasági helyzetének egy lehetséges objektív elemzésére.¹ A szerző számára nem jelenthetett különös nehézséget a könyv megírása, jóllehet a kötet végén található *Szakirodalmi feldolgozások* cím alatt – minden bizonnyal szerénységből – csupán egyetlen saját munkát idéz, ám valójában huzamosabb ideje foglalkozik a kötetben megjelölt periódussal.² Ezen túlmenően Romsics Ignác a televízióban is egyre hangsúlyosabb helyet kapó honismereti történeti adások közül a Magyar Televízió csatornáján hetente közvetített, ugyancsak a *Magyarország története* címet viselő sorozatban is feltűnik, a kötettel megegyező című részben, ahol szakértőként ismerteti a korszakhoz kapcsolódó tényeket.³ Valószínűleg ezért szerepel az említett csatorna médiapartnerként a kötet fedőlapján.

Külsőben egy korántsem terjedelmes (mindössze 108 oldalt magába foglaló), de annál gazdagabban illusztrált munkáról van szó, amely olvasóbarát jellegével vonzó lehet minden korosztály számára. Szerkezetileg a könyv hat önálló fejezetre tagolódik, az 1989-es rendszerváltó kezdeményezésektől a Bajnai Gordon kormányfővé való kineve-

zésével (2009) bezárólag különféle területeket érint, úgymint: politikátörténet, külpolitikai célok, eredmények, gazdasági és társadalmi viszonyok, valamint az oktatás és kultúra terén történt változásokkal és eseményekkel zárul a sor. A fejezetekben nagy hangsúlyt kap a korhű képi ábrázolás, az adott eseményt megragadó fotók, választási és egyéb plakátok, illetve a húsz év meghatározó személyiségeiről készült fényképek teszik gazdagabbá a könyvet. Különböző forrásközlések (rövid életrajzok, újságcikkek, statisztikák, az alkotmányból vett idézetek, beszédek) hitelesítik a korszak elemzését, azonban valószínűleg az áttekinthető struktúra megőrzése érdekében a kötet nem tartalmaz lábjegyzeteket. A nyelvezet egyszerű, közérthető, logikus, magyarázó jellegű, a hangsúly az ok-okozati összefüggésekre kerül. A rövid fűlszövegek az életrajzok mellett sokszor meghatározásokat tartalmaznak, amelyeket a mellékelt képek, térképek egészítenek ki, így elmondható, hogy a kötet oldalainak minden szegmense információkkal bombázza az érdeklődő olvasót. A szövegben felhozott példák nem merítik ki a lehetséges eseteket, csupán a közérthetőséget szolgálják, de a téma iránt bővebben érdeklődők számára a könyv utolsó oldalán ajánlott irodalom található, amely magyarországi politikusoktól, illetve szakértőktől tartalmaz forrásközléseket és szakirodalmi feldolgozásokat.

A kötet első fejezete bevezető jellegű történeti rész, amely éppen történetisége okán némiképp elkülönül a további fejezetek rendjétől. Előtérbe kerül a demokratikus átmenet folyamata, az első választások körüli bonyodalmak, illetve az alkotmányozás

vitái az Antall-kormány végéig, gyakorlatilag Antall József miniszterelnök haláláig. Ez a fejezet azért is különbőzik a többitől, mert a hangsúly egyetlen rövid időszakra tevődik, szemben a következő részekkel, amelyekben a szerző húsz év kormányzatának tevékenységét veti egybe. Ez a kettősség valószínűleg annak a történeti távlatnak tudható be, amely ma már elvált bennünket a demokratikus átalakulások első időszakától. A rendelkezésre álló források bőségéből adódóan szinte napról napra rekonstruálhatóak a kötetben elemzett 20 év eseményei, de összefüggésekben, a folyamatokban való gondolkodásra, elemzésre ez a periódus kínálja a legtöbb lehetőséget. Az olvasó alapvető információkkal gazdagodhat a Harmadik Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltását illetően. Az ehhez hozzájáruló folyamatok (Nemzeti Kerekasztal, szabad választások, a különböző diskurzusok, viták, pártok alakulása, orientációja és egymáshoz viszonyulása) elemzése után Romsics Ignác arra enged következtetni, hogy az első választások után országos vezetési szinten megtörtént az elitcsere (míg lokális szinten nem olyan nagymértékben), ami tartalmi szinten forradalmat, a módszerek szempontjából békés politikai átmenetet jelentett.

A második fejezet az elemzett húsz év vezetőit, kulcsszereplőit, valamint a politikai berendezkedések struktúráját, a hatalommegosztás szerveit mutatja be. Százalékra pontos adatokat kapunk a felsorolt négy országgyűlési választás után a parlament összetételéről. Fontos szerepet kap a pártok dinamikája, vagyis a koalíciók, az ellenzékek összetétele, valamint a pártok evolúciójának nyomon követése. A kulcsmiszterek felsorolása (külügy, belügy, pénzügy, igazságügy stb.) is segítséget nyújt az olvasónak, mivel ezek a politikusok jelen voltak az elmúlt húsz év politikai porondján (az idősebb generációknak éppen emiatt érdekes csemegét jelenthet a kötet lapozása, kiemelten azok számára, akik nyomon követték ezeket az eseményeket). Amit itt még érdemes kiemelni, hogy helyet kap az a politikai konfrontáció is, amely több esetben a végsőig fokozódott: főleg a 2006-os tüntetések, amelyek erőszakos összecsapásba tor-

kollottak. Érdekes példaként említi meg a könyv a kormányfő és államfő személyének a viszonyát az elemzett periódusban, amely többször is politikai vitát eredményezett (például Horn Gyula kitüntetésének a kezdeményezése, amelyet az MSZP kérésére indítványoztak, de végül ezt két köztársasági elnök is visszautasította).

A kötet következő fejezete a külpolitikai célok és eredmények elemzését tartalmazza az 1989 és 2009 közötti időszakban. Ez magában foglal olyan, a nemzetközi erőter változásának függvényében végbement eseményeket, mint a Varsói Szerződésből és a KGST-ből való kilépés, és a Nyugat-Európa felé való orientálódás, az Európa Tanácshoz, a NATO-hoz és Európai Unióhoz való csatlakozás. Mindezt a korszakra jellemző hangulattal, eseményekkel példázva, mint a szovjet hadsereg kivonulása, illetve a magyar néphadsereg magyar honvédséggé való átalakulása. Továbbá megemlíti a kötet Magyarország regionális és szomszédságpolitikáját (a Visegrádi Csoport kialakulása), illetve külön kitér a határon túl élő kisebbségek kérdésére is. Ezt a húsz év távlatából az egyes kormányok viszonyulása szerint mutatja be. A fejezet nem említi konkrétan a 2004. decemberi népszavazást a kettős állampolgárságról, s bár igaz, hogy ennek megadását 2010-ben a kormány elfogadta, de a kötet nem jut el eddig a dátumig. Ettől függetlenül kitér a Magyarországgal szomszédos országoknak a maguk magyar kisebbségével szembeni viszonyulására. Továbbá felveti képekben és szövegszerűen egyaránt, a magyarizolvány és a magyar állam által támogatott Sapientia Erdélyi Magyar Egyetem ügyét.

A kötet további három fejezete közös egységet is alkothatna, amelynek tematikája a piaccgazdaság, a társadalmi viszonyok, valamint az oktatás, a kultúra. Szó esik itt a magánosításról és kárpótlásokról, az ingatlanok visszaszolgáltatásáról, valamint a gazdaságot meghatározó tényezőkről (a „Bokros-csomagtól” egészen a 2009-es válságig). Példaként szerepel Kertész Imre Nobel-díja, a Való Világ, Győzike és a közszolgálati, illetve kereskedelmi televíziócsatornák népszerű adásai. A kötet háromoldalas összegző

szöveggel zárul, amelyben a szerző az elmúlt húsz év magyarországi átalakulásait summázza. További probléma a Kádár-rendszerrel való szembenézés, ismerteti rövid történetét, kiemelve az átvilágítási vagy ügynöktörvény meghozatalának igényét, amely a pártok egyet nem értése miatt mindaddig nem születhetett meg, pedig az ilyen jellegű botrányok súlyos nyomokat hagytak a politikában (például Medgyessy Péter ügynökmúltja stb.).

Összegzésként elmondható, hogy alapos, szakmai igényességgel megírt ismeretterjesztő kötetet tarthatunk a kezünkben, amely akár tankönyvként is szolgálhat a közelmúltat jobban megismerni szándékozó iskolások-diákok, tanárok számára, ugyan-

akkor élményt nyújthat a visszaemlékezni kívánó idősebb generációknak is. A sorozat egészének vonatkozásában Romsics Ignác főszerkesztőként úgy ítéli meg, hogy egy ilyen jellegű és volumenű munka (a sorozat 24 kötete 2600 oldalt foglal magában, több mint 4000 képpel, illusztrációval) a történelem megismerésének, illetve megszerettetésének fontos alapjává válhat.⁴ Remélhetőleg több témakörre is kiszélesíthető az ehhez hasonló próbálkozások repertoárja, de a jelen kötet egyben inspiráció is lehet, hiszen a téma messze nem kimerített, a terjedelem szabta korlátokból szükségszerűen eredő hiányai vagy akár bizonyos értelmezései vitagerjesztőek lehetnek.

Fodor János

■ JEGYZETEK

1. A 24 kötetből álló sorozat a Kossuth Kiadó rendezésében jelent meg.
2. A teljesség igénye nélkül, csak példaként érdemes felsorolni a Magyarország története (szerk. Romsics Ignác. Akadémiai Kiadó, Bp., 2007); Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században (Osiris Kiadó, Bp., 2005) című köteteket, amelyek, bár nagyméretű és összefoglaló szakmunkák, tartalmazzák utolsó fejezeteikben azon aktualitásokat, amelyeket a jelen kötet is ábrázol. Ugyanakkor számos tanulmány is megjelent a szerzőtől a korszakra vonatkozóan: Rendszerváltás Magyarországon. Múltunk 2006. 2.; A rendszerváltás és az elitek. Rubicon 2004; Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon 2003 stb.
3. A rész megtekinthető a http://videotar.mtv.hu/Videok/2010/10/24/18/Magyarorszag_tortenete_45_resz_A_harmadik_Magyar_Koztarsasag.aspx honlapon.
4. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy a sorozat első kötete Budai Díjat nyert a budapesti könyvfesztiválon. <http://www.papiruszportal.hu/site/?f=2&p=6&n=2407>

MILYEN AZ OLYAN? A FÉRFIASSÁG VÁLTOZÓ KÓDJAIRÓL

Hadas Miklós: *A férfiaság kódjai*

*Az igazi férfi dudán játszik,
vörös szakálla messzire látszik,
az igazi férfi mindig zord,
az igazi férfi szoknyát hord.*

GRYLLUS VILMOS: MASZKABÁL. SKÓT

■ Előre is elnézést kérek mindazoktól, akik egy tudományos kérdéseket vizsgáló mű recenziojának felvezetőjében frivolnak éreznék az óvodai maszkarabálokból unalomig ismert gyerekdal sorait. Éppen arra a kérdésre világít rá, amely a társadalmi nem kutatásának egyik kiindulópontja lehet, vagyis hogy milyen is az „igazi férfi” (vagy az igazi nő), ki, és milyen vi-

selkedés illik ebbe a kategóriába, és mi minősül szubverzívnek. Mivel a társadalmi nem, társadalmilag felépített lévén, kulturálisan behatárolt és időben sem állandó, hanem mindig egyre változik, még az is megeshet, amit a motóban idézett dalocska poénnak szán, miszerint az igazi férfi (a skót nemzeti viseletben legálábbis) szoknyát, pontosabban *kiltet* hord.